

Aleksas Girdenis, Danutė Girdenienė, 1759 metų „Ziwato“ indeksas, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997, 462 p.

Pastaraisiais keliais dešimtmečiais lituanistikoje pastebimas polinkis inventorizuoti mūsų senųjų raštų kalbos duomenis: rengti atskirų rašto paminklų žodynus, indeksus ar indeksus-žodynus. Vieni tokių darbų leidžiami atskirai, kiti – pridėdami prie fotokopinių ar transkribuotų rašto paminklų perspaudų. Žodynų ligi šiol išleista nedaug: Jono Kruopo parengtas Merkelio Petkevičiaus katekizmo žodynas¹ ir Dominyko Urbo – Martyno Mažvydo raštų žodynas². Dar 1957 m. buvo išspausdinta Danieliaus Kleino gramatikų lietuviškų žodžių rodyklė, pridėta prie tų gramatikų fotokopinio leidimo³. Daugiau išleista indeksų bei indeksų-žodynų. 1964 m. pasirodė Czesławo Kudzinowskio sudarytas Boguslavo Chilinskio Naujojo Testamento žodžių bei žodžių formų indeksas⁴, o 1977 m. to paties autoriaus parengtas Mikalojaus Daukšos postilės indeksas-žodynas⁵. 1993 m. paskelbti net du to paties rašto paminklo – H. J. Lisijaus „Mážo Katgismo“ – indeksai, pridėti prie atskirų šio katekizmo leidimų⁶. 1995 m. vieno iš šios recenzijos autorių buvo sudarytas ir išleistas Mikalojaus Daukšos katekizmo žodžių formų indeksas, pridėtas prie fotokopinio šio katekizmo perspaudo⁷, o 1997 m., be

¹ J. Kruop a s, 1589 m. Merkelio Petkevičiaus katekizmo leksika, – LKK XII (1970) 83–154.

² D. U r b a s, Martyno Mažvydo raštų žodynas, Vilnius, 1996.

³ Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 1957, 633–653.

⁴ Cz. Kudzinowski, Biblia litewska Chylińskiego: Nowy Testament, III: Indeks, Poznań, 1964.

⁵ Cz. Kudzinowski, Indeks-słownik do „Daukšos Postilė“, I (A–N); II (O–Ž), Poznań, 1977.

⁶ P. U. D i n i, Heinrich Johann Lysius. Mažasis Katekizmas, Vilnius, 1993, 205–282; B. P a n z e r, Der kleine Catechismus D. m. Lutheri. Mážas Katgismas D. Mertino Lutteraus. Besorgt von D. Henrich Lysius [...], Frankfurt am Main, 1993, 129–154.

⁷ Mikalojaus Daukšos 1595 katekizmas, Vilnius, 1995, 627–748.

recenzuojamojo, pasirodė dar ir K. Sapūno ir Šulco gramatikos indeksas, parengtas B. Stundžios⁸. Visi šie suminėti žodynai bei indeksai yra tam tikros pagalbinės priemonės tiek lietuvių senojo rašytinio periodo kalbos tyrinėtojams, tiek ir būsimą istorinio lietuvių kalbos žodyno rengėjams.

A. ir D. Girdenių parengto indekso objektas – 1759 m. Vilniuje išspausdintas nežinomo autoriaus atliktas šv. Bonaventūros (žymaus XIII a. pranciškonų teologo bei filosofo) knygos vertimas – „Ziwatas Pona yr Diewa musu Jezusa Christusa“. Kodėl tyrinėjimo objektu pasirinktas šis, o ne kitas mūsų senasis rašto paminklas, rodo jau Indekso pratarmės pirmasis sakiny, kuriame „Ziwatas“ kvalifikuojamas kaip geriausias XVIII a. šiaurės žemaičių tarmės paminklas⁹.

Po pratarmės, kurioje apibūdinti indekso sudarymo principai (p. 7–10), yra platus įžanginis straipsnis „Įvadinės pastabos“ (p. 11–44), kurioje rašoma apie „Ziwato“ tarminį pagrindą, grafiką ir rašybą, taip pat sutrumpinimų sąrašas (p. 44–46). Toliau jau pateiktas „Ziwato“ žodžių bei žodžių formų alfabetinis registras (p. 47–373) – svarbiausioji darbo dalis. Po šio dar pridėta žodžių dažnumo lentelė bei sąrašas (p. 373–428) ir atvirkštinis žodynėlis (p. 429–462). Taigi A. ir D. Girdenių Indeksas – tai ne vien tik „Ziwato“ žodžių bei žodžių formų rodyklė, bet ir jo kalbos rimtas lingvistinis bei statistinis tyrinėjimas.

Kaip matyti iš Indekso pratarmės, registre pateiktos autentiškos originalo formos, nesisten-giant taisyti net akivaizdžių korektūros klaidų (jos pažymėtos tikrai šauktuku). Antraštiniai žodžiai, kaip įprasta tokiuose registruose, surašyti dabartine rašyba ir transponuoti į dabartinę bendrinę kalbą. Žodžiai, turintys neigiamąjį priešdėlį *ne-*, taip pat priešdėlius *be-*, *te-*, *teb-* dedami drauge su atitinkamais nepriešdėliniais, išskyrus tuos atvejus, kai dėl tų priešdėlių žodžiai yra įgavę „ypatingesnės reikšmės“. Registras apima visus „Ziwato“ žodžius be kitų kalbų formomis jame įrašytų

⁸ Sapūno ir Šulco gramatika. Compendium Grammaticae Lithvanicae, Vilnius, 1997, 265–330.

⁹ Tikslumo dėlei čia būtų pravertęs dar žodis *spausdintas*, nes esama gerų ir rankraštinų šios tarmės paminklų, pvz., neseniai (1979 m.) surasta „Purpura iszganima mukos...“ (307 lapų turintis 1707 m. nuorašas), žr. Lietuvos bibliografija, I, 1547–1861, Papildymai, Vilnius, 1990, 104.

žodžių bei žodžių junginių (tokių, kaip *Benedicte, Salvum me fac, Heli Heli Lamazabatani.*) ir neadaptuotų svetimų vietovardžių bei asmenvardžių (pvz.: *Emmaus, Noes, Sychar.*) (p. 8).

Dėl šitokių principų iš esmės nieko negalima pridėti. Tačiau nurodymą, kad „Antraštiniai žodžiai teikiami ne išversti į bendrinę kalbą, o transponuoti taip, kaip priimta mūsų dialektologų darbuose“ (p. 7–8), būtų buvę ne pro šalį plačiau paašškinti. Tokio aiškinimo stygių ypač gali justi Pajūrio žemaičių tarmės, kuriai priskiriamas „Ziwato“ vertėjas, atstovai, nes registre (indekse) ne visais atvejais cituotojo nurodymo griežčiau laikomasi. Pavyzdžiui, registre, remiantis dabartniais šios tarmės duomenimis (iš dalies ir šaltinio rašyba), antraštinės formos turėtų būti tokios: *apjekinti, apjekimas*, o ne *apjakinti, apjakimas* 65, *eršketyts*, o ne *erškėtis* 120, *kelys*, o ne *kelis* 179, *mun(a)s*, o ne *manas* 199. Tam tikrų abejonių kelia ir tokios antraštinės lytys, kaip *famylija, faryžeušas, fygūravoti* 121 (kuo remiantis atstatomas ilgasis [i]?). Abejotinas taip pat lyčių *gliosa* < n. sg. *Gloffa* 131 (kodėl atstatomas minkštasis [l]?), *kumstė* (plg. šaltinyje dukart pavartotą i. pl. *kumściomis* 187 kaip gretybę su triskart pavartota *kumstiemis* t. p.; čia būtų buvę geriau pateikti dvi antraštines formas: *kumstė* ir *kumsčia*), *kupšysta* < g. sg. *kupšiftas* 188 (plg. v. sg. *kupciaw*, i. sg. *kupciu*, g. pl. *kupciu*, part. cont. *kupczawdami* t. p.), *našliadavoti, našliadavojimas, našliadovnykas* < inf. *našladowoti*, g. sg. *našladowoima*, i. sg. *našladowiku* 214 (čia *ś* žymi veikiau [š], plg. dabartinių tarmių *sliedas, sliedavoti*), *priliepti* < praet. 2 pl. *prylypete* 274 (čia bene tiksliau būtų atstatyti *prilipyti*?), *praznavoti* < praet. 3 *praznawo, nepraznawoie, nepraznawoje* 270 (su *z* lizde tik vienas atvejis, o kiti 4 – su *ż*, plg. dar *praznastis* t. p.).

Žinoma, abejonės tai ne klaidos. Turint galvoje autorių pasirinkto objekto kalbos ir rašybos nemažą įvairovę, aiškiai pastebimą vertėjo norą derintis prie anuometinės rašomosios kalbos vartosenos, taip pat tai, kad prieš bemaž pustrėčio šimto metų galėjo būti kiek kitokia ir vertimo pagrindų ėjusi tarmė, suminėtos abejonės dėl kai kurių antraštinių lyčių atstatymo nėra neginčytinos. Apskritai reikia pasakyti, kad lituanistikoje dar nėra nusistojusio lingvistinių indeksų sandaros modelio, todėl tiek dėl antraštinių žodžių rekonstrukcijos principų, tiek dėl žodžių formų pateikimo juose yra skirtingų nuomonių.

Gerai, kad po antraštinės lyties skliausteliuose nurodomas žodžio dažnumas, taip pat kad gramatinės formos apibūdinamos lotyniškų terminų santrumpomis. Bet kažin ar reikėjo vietoj trumpesnių linksnių formas žyminčių santrumpų (n. sg., g. sg. ir pan.) įsivesti ilgesnes vien tik dėl to, kad pastarosios vartojamos didžiajame „Lietuvių kalbos žodyne“. Tai tik išplėtė tekstą, o kokios nors papildomos informacijos nesuteikė. Nelabai aiški ir savotiškos naujovės – skirtingų formų skyrimo žvaigždute – motyvacija. Žvaigždute, kaip žinoma, įprasta žymėti atstatomasias, realiai neegzistuojančias lytis. Todėl būtų buvę logiška ja pažymėti „Ziwate“ neužfiksuotas antraštines formas, kaip tai daroma kai kuriuose istorinio tipo žodynuose¹⁰. Formoms atskirti užtenka ir įprastinio skyrybos ženklo – kabliataškio. Bet visa tai mažmožiai, apie kuriuos užsiminėme tikrai todėl, kad juos teks svarstyti būsimesiems lietuvių kalbos istorinio žodyno autoriams.

„Įvadinėse pastabose“ autorių pritariama ankstesniųjų tyrinėtojų nuomonei, kad „Ziwatas“ rašytas Pajūrio žemaičių tarmės pagrindu, ir tai paremiama įžvalgia fonetine, morfologine, sintaksine ir darybine analize. Ypač detalai tose pastabose skyrium nagrinėjama grafika ir fonetika (resp. fonologija), nors autoriai tam specialiai skirtą didžiąją „Įvadinėse pastabų“ dalį yra pavadinę „Grafika ir rašyba“ (p. 19). Čia iš pradžios pateikiamas „Ziwato“ raidynas drauge su garsinėmis raidžių reikšmėmis, o toliau atsargiai (dažnu atveju hipotetiškai) rekonstruojami to rašto paminklo atskiri garsai ar fonemos.

Nors autorių platus įžanginis straipsnis kukliai pavadintas „Įvadinėse pastabomis“, bet jį visai pagrįstai galima laikyti originalia, daug naujų reikšmingų išvadų bei prielaidų turinčia lingvistine studija. Prie tokių išvadų reikia priskirti tvirtinimus, kad „Ziwate“ rašmuo *q* „bus reiškęs vidutinio pakilimo nosinį balsį, artimą dabartinių šiaurės žemaičių [ɔ] – t. y. maždaug [ɔ̃] arba [ɔ̄]“ (p. 25), o „rašmenų *ę* ir *ęn* fonetinis pamatas – priešakinis vidutinio pakilimo balsis, artimas dabartinių šiaurės žemaičių [e]“ (p. 26). Originali

¹⁰ Pavyzdžiui, S. Stachowskio žodyne: Stanisław Stachowski, Słownik do górnoluzyckiego katechizmu Warychiusza (1597), Wrocław-Warszawa-Kraków, 1966.

A. Girdenio dar 1972 m. padaryta¹¹ išvada yra ir dėl trejų trumpųjų priešakinių balsių šiame rašto paminkle: „Ziwato“ tarmės žodžio gale kontrastavo ne du priešakinės eilės balsiai kaip dabar (/i:/e/), o trys (/i:/e:/e/)“ (p. 29). Originali, taip pat jau anksčiau skelbtoji¹² A. Girdenio išvada, kad „Ziwato“ rašmuo *i* „reiškia kretingiškių fonemą /i/ (<*-ī, *-ī̄) ir *y* – kretingiškių fonemą /e/ (< *i*, *-ē, -ē̄, *-jā)“ (p. 30).

Prie hipotetinių prielaidų, turinčių nemažai tikimybės, galima skirti tvirtinimą, kad „Ziwato“ tarmėje „būta nosinio balsio [u], kuris nežymimas tik todėl, kad lenkų abėcėlėje nebuvo tam tinkamos raidės“ (p. 32). Čia būtų galima tikrai pridurti, kad Lietuvoje tuomet nebuvo susidariusių rašmenų *u* ir *i* vartojimo tradicijų (net 1737 m. anoniminėje gramatikoje jie nebuvo vartojami). Gana patikima taip pat prielaida, kad „Veikiausiai [h] „Ziwate“ apskritai nebuvo tariamas“ (p. 37), nes ne tik senosios kartos žemaičiai, bet ir aukštaičiai (ypač nelankę mokyklos) ligi paskutiniųjų laikų netardavo ne tik [h], bet ir [ch], [f]. Tačiau kunigai savo pamoksluose, ką nors cituodami iš šios knygos, šiuos nelietuviškus priebalsius turbūt tardavo.

Apskritai reikia pasakyti, kad „Įvadinės pastabos“, parašytos puikiai žemaičių tarmes pažįstančio vieno iš žymiausių mūsų dialektologų rankos, bus tvirta atrama visiems XVIII a. lietuviškų raštų kalbos tyrinėtojams.

Didelė naujovė ir reikšmingas priedas – minėtoji žodžių dažnumo lentelė su viena ir du kartus pavartotų žodžių sąrašais. Pirmąjį dešimtuką joje sudaro žodžiai: *ir* (pavartotas 3025 kartus), *anas* – (2025), *būti* – (1977), *aš* – (1748), *tu* – (1420), *ant* – (1288), *tas* – (1110), *Jezus* – (1071), *savo* – (1044) ir *kurs* – (1018). Rečiausiai – tikrai vieną kartą – pavartoti tokie žodžiai, kaip *abejoti*, *aiškiai*, *batas*, *dėdė*, *dyglis*, *girtas*, *įlipti*, *juokas*, *kakta*, *litara*, *malonus*, *prakalba*, *riešutas*, *silke*, *šuo*, *tingėti*, *upelis*, *vėlai*, *zvanyti*, *žaltys*. Iš viso, autorių pasiskaičiavimais, šitokių žodžių yra 1274, o du kartus pavartotų – 555. Visų kitų žodžių dažnumo skalė apima nuo 910 iki 3 kartų pavartotus žodžius. Jų

yra 1794, o iš viso „Ziwate“ suskaičiuota 3623 savarankiški žodžiai, 72060 žodžių formų. Vidutiniškas vieno žodžio pavartojimo dažnumas – maždaug 20 kartų (p. 8).

Šie skaičiai rodo, kad nagrinėtasis rašto paminklas nėra žodingas ir jame retai vartojami kai kurie kasdieninio buitinio gyvenimo žodžiai. Tai, be abejo, daugiausia lėmė „Ziwato“ turinio specifika – jo religinis pobūdis ir anoniminio vertėjo idiolekto kokybė. O jo, kaip ir daugelio kitų XVIII a. vertėjų, kalba buvo gerokai paveikta originalo įtakos. Apytikriu mūsų skaičiavimu, paremtu recenzuojamo darbo dažnumų lentele, „Ziwate“ daugiau kaip 33% žodžių yra skoliniai, kurių nemažą dalį sudaro religines sąvokas žymintys pavadinimai (*aniolas*, *apaštalas*, *blagaslovyti*, *griekas*, *griešyti*, *griešnas*, *griešnykas*, *madlitva*, *nobažnas*, *prarakas*, *viera* ir pan.).

Tam tikra naujovė tokios rūšies darbuose yra ir „Ziwato“ atvirkštinis žodynėlis. Jis, be abejonės, pravers ypač senojo periodo lietuvių kalbos žodžių darybos tyrinėtojams, kaip ir taikomas statistinės analizės metodas, padedantis tiksliau interpretuoti kalbos duomenis.

Apskritai A. ir D. Girdenių parengtas 1759 m. „Ziwato“ indeksas su vertingais priedais yra jų ilgo ir sudėtingo darbo vaisius. Jis bus naudingas ne tik lietuvių kalbos istorikams, bet ir dialektologams. Lietuvių kalbos istorikams jis palengvins spręsti sudėtingą rašomosios kalbos ir tarmių santykio problemą XVIII a., o dialektologams – rekonstruoti to amžiaus Pajūrio žemaičių tarmės sistemą bei jos tolimesnę raidą.

Nors „Ziwato“ indekso tekstas, kaip pažymėta leidinio pratarmėje, buvęs kompiuteriu kruopščiai surinktas (p. 10), bet tokio pobūdžio tekste vargu ar įmanoma visiškai išvengti vienokių ar kitokių spragelių, netikslumų. Džiugu, kad jų pastebėta nedaug, būtent: a) kai kur antraštėse nenurodyta būdvardžių ir įvardžių moteriškosios giminės galūnė, nors iš indekso visumos matyti, kad nusistatyta ją žymėti (nepažymėta ji prie *kurtas* 191, *ledekas* 191, *marnas* 200, *strošnas* 300, *šis* 315); b) kai kurių žodžių netiksliai nurodyta gramatinė kategorija, galūnė (*juk* yra ne jaustukas, o dalelytė, būdvardžio *puikus* moteriškosios giminės galūnė turėtų būti *-i*, o ne *-a*, prie veiksmazodžio formos *yfztata* vietoj santrumpos *fut*. 3 turėtų būti *praes*. 3, prie *tuncewoiey* – vietoj *praet*. 2 sg. išspausdinta *praes*. 3); c) nors nusistatyta sangražinius ir nesangražinius veiksmazodžius pateikti at-

¹¹ A. Girdenis, Baltiškųjų *tj, *dj refleksai 1759 m. „Žyvate“, – Blt VIII(2) 176.

¹² A. Girdenis, Dėl vieno prielinksnio formos XVIII a. šiaurės žemaičių kretingiškių tarmėje, – Blt XVI(2) 113.

skiomis antraštėmis, bet kai kur to nepadaryta (neiškeltas į antraštę *buntavoti* < *buntawodamas* 92, taip pat *ištekinėti* < *yfztekintas* 156); d) vienas kitas žodis yra išspausdintas ne savo abėcėlinėje vietoje (*mūčijimas* turėtų būti po *mūčelnykiškas*, o *nūpuolis* po *nupuolimo*); e) forma praet. 3 *futrawkie* įrašyta prie antraštinės *sutrawkyti* 310, o turėtų būti prie *sutrawkti* 309 ir atvirkščiai: prie *sutrawkti* įdėta praet. 3 *futrawkieje*, kuri geriau tiktų į *sutrawkyti* lizdą; f) ne visur prie akivaizdžių korektūros klaidų pridėtas šauktukas (pvz. jo trūksta prie lyčių n. sg. *yfztumocitas* I 156 = *yfztumocitas*; čia ir antraštinė forma turėtų būti atstatyta *ištlumočyti*, praet. 3 *nakoje* 214 = *nakwoje*). Tačiau visiškai iškritusių iš rodyklės žodžių, rodos, nėra, ir tai labai svarbu. Mažai taip pat tėra ir korektūros klaidų (pastebėtos šios: *blagaslovensta* = *blagaslovenstva* 90, 3 *karmyiaw* = praet. 1 *kermyiaw* 176, praet. 3 *paſyryſzoie* = *paſyryſzoie* 251).

Visos čia suminėtos spragelės bei netikslumai yra mažmožiai palyginti su tuo didelio atidumo, kruopštumo ir lingvistinio įžvalgumo pareikalavusiu tyrinėjimu, kurio rezultatas – išsamus stambiausio XVIII a. spausdinto žemaičių tarmės paminklo žodžių bei žodžių formų registras su jų dažnumo rodykle ir atvirkštiniu žodynu, su mūsų žymaus kalbos istoriko, dialektologo ir fonologo originalia to paminklo grafemikos ir fonemikos studija. Šiuo tyrinėjimu padaryta graži pradžia tuo mūsų rašomosios kalbos degradacijos laikotarpiu pasirodžiusių raštų lingvistinei analizei.

Juozas Aleksandravičius, Jonas Palionis

Onomastica Slavogermanica, XXIII, Hrsg. von E. Eichler und H. Walther, Red. I. Bily. *Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig. Philologisch-Historische Klasse, Bd. 75, H. 2, Verlag der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, 1998, 300 S.*

Onomastica Slavogermanica 23 tomas, išleistas E. Eichlerio ir H. Waltherio (red. I. Bily), supažindina su vokiečių-slavų vardyno tyrimo teorinėmis ir praktinėmis problemomis. Pirmojoje knygos dalyje (p. 7–174) spausdinama mokslinės konferencijos, skirtos Saksonijos Mokslų akademijos įkūrimo 150 m. jubiliejui, medžiaga. Antrojoje dalyje (p. 175–291) nagrinėjami vardai kalbų kontaktų plote. Pasak leidėjų, į visumą

straipsnių rinkinį jungia bendras tikslas – nubrėžti naujas kryptis vokiečių-slavų kontaktų zonos vardams tirti. Leidinio pabaigoje yra išsamus literatūros, vietovardžių ir kt. sutrumpinimų sąrašas.

E. Eichlerio straipsnyje (p. 9–19) nusakomos naujos vardų tyrimo tendencijos ir tikslai vokiečių-slavų kontaktų plote; aktualizuojamas nagrinėjamos medžiagos teorinis apibendrinimas, principų ir metodų svarba. Autorius teigia, kad tinkamas vardų etimologizavimas turi būti pagrįstas garsų dėsniais, nepamirštant grafemų ir fonemų sąveikos, kad būtina verifikuoti pamatinę leksiką. To dar ypač trūksta kai kuriems 7–9 dešimtmečio onomastikos specialistų darbams. Tyrėjui būtina nepamiršti, kad onomastikone, nepaisant tendencijos išlaikyti relikthus, veikia ir priešingas reiškinys – inovacijos. W. P. Schmidas („Metodinės pastabos senovės Europos vardų klasifikacijai“, p. 21–28) diskutuoja su T. Vennemannu, mėginančiu paneigti H. Krahe’s prielaidas dėl sen. Europos hidronimų indoeuropietiško ir interpretuojančių hidronimus kaip baskiškų. Wennemanno teorijos, pasak Schmido, neparemia nei lingvistiniai, nei archeologiniai duomenys. R. Schützeichelio publikacijoje „Ankstesni gyvenviečių registro leidimai“ (p. 29–32) glaustai pateikiama senovės vokiečių vardų registro istorija ir knygoje spausdintos medžiagos problemos (pvz., vardų identifikacija). F. Debuso interdisciplininiame darbe (p. 33–59) supažindinama su nauja bendra kalbotyros ir literatūros tyrimo sritimi – literatūrine onomastika. Čia pateikiami rašytojų apklausos rezultatai, iš kurių atsiskleidžia kūrėjo duodamo vardo svarba meniniam tekstui. Autorius detalai ištyrė meninio teksto vardų funkcijas. R. Šrameko publikacijoje „*Acker-, -acker* čekų mikrotoponimuose“ (p. 61–66) rašoma apie mikrotoponimų rinkimo problemas ir iš vietovardžių nagrinėjimo kylančius pasvarstymus: vietovardžių dažnio, vietovės istorijos, teritorijoje vartotų kalbų tyrimo duomenų derinimas įgalina padaryti išvadą, jog čekiški vietovardžiai turi paveldėtų vokiečių kalbos elementų. K. Rymut (p. 67 t.) aptaria vokiečių kalbos leksemų paplitimą lenkų vardyne (net kas trečia lenkų pavardė genetiškai susijusi su vokiečių kultūra). A. Greule’s straipsnyje „Vietovardžių klodai šiaurės Bavarijoje“ (p. 69–76) svarstomi vietovardžių skirstymo į tam tikrus chronologinius sluoksnius principai. J. Udolpho straipsnis „Šiaurės žemutinės Saksonijos toponimai“ (p. 77–